

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงาน

การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชุติรัตน์ จันทร์เชื้อ และคณะ

ธันวาคม 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานจัดการท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชน นครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร และเครือข่ายชุมชนโบราณเมืองบางขลัง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย รวมทั้งศึกษาปัจจัยเงื่อนไขในการพัฒนาทักษะความสามารถในการทำงานของเครือข่าย การวิจัยได้คัดเลือกประชาคมท่องเที่ยว 22 หมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัยและกำแพงเพชร ที่มีศักยภาพที่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามเกณฑ์และเป็นที่ยอมรับในระดับพื้นที่ ศึกษาศึกษาใช้การปฏิบัติงานภาคสนามหลายขั้นตอน และใช้แนวทางผสมผสาน (mixed methodology) เป็นหลัก มีการจัดทำเครื่องมือสำหรับประเมินทักษะความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านต่าง ๆ รวมทั้งได้จัดประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshop) กับเครือข่ายชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง (stakeholders) ดำเนินการจัดเวทีใน 2 จังหวัดที่เป็นพื้นที่วิจัย เพื่อให้มีการสื่อสารทางสังคมในชุมชน ท้องถิ่น เกี่ยวกับผลการวิจัยและการแสวงหามาตรการหรือแนวทางร่วมเพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาทักษะความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า

1. ทักษะความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 3 ด้านคือ 1) ทักษะความสามารถในการประสานงานและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ทักษะความสามารถในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและปฏิบัติตามแผนที่มีผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด และ 3) ทักษะความสามารถในการบริการนักท่องเที่ยว

2. ทั้ง 2 พื้นที่มีทุนทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม (social cultural capital) และทุนทางระบบนิเวศ (ecology capital) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว ผสมเข้ากับการมีทุนมนุษย์ (human capital) ในบางด้าน เช่น การมีอัยาศัยไมตรีที่ดึงดูดที่จะนำมาประกอบเป็นเงื่อนไขให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในชุมชนท่องเที่ยว

3. ผลการประเมินทักษะความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวท่องเที่ยวด้วยแบบประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นพบว่า เครือข่ายชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ มีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติต่อการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงพฤติกรรมการปฏิบัติงานจัดการท่องเที่ยว หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการพัฒนาด้วยการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 นอกจากนี้ยังพบว่าเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน ที่เข้าอบรมสามารถผ่านวัตถุประสงค์ทุกเนื้อหาคิดเป็นร้อยละ 80 และผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริการที่ได้รับในด้านต่าง ๆ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากทุกรายการ กลายเป็นจุดแข็งของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ด้านการให้บริการ (service) ที่เปี่ยมไปด้วยอัยาศัยไมตรี (hospitality) การสร้างความอบอุ่น ความสานึกในความเป็นเพื่อนมนุษย์ (human touch) แต่อย่างไรก็

ตามส่วนใหญ่ยังขาดทักษะการบริหารจัดการ (management) อย่างมืออาชีพ และการปฏิบัติงานข้ามเครือข่าย

4. ผลการจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความสามารถในการจัดการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้กับชุมชนนครชุม และชุมชนโบราณเมืองบางขลัง ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง และมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมมาก

5. ส่วนผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการโครงข่ายการท่องเที่ยวพบว่า ชุมชนโบราณเมืองบางขลัง ซึ่งประกอบด้วยจุดท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถาน 22 แห่ง แนวถนนพระร่วงทิศตะวันออก และศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง เกิดเป็นโครงข่ายแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเมืองบางขลัง เชื่อมต่อไปยังอำเภอสวรรคโลก เพื่อรองรับการบริการนักท่องเที่ยวด้านอาหาร ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับชุมชนนครชุมเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งร้านอาหาร ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก จึงสามารถเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมลงตัว ซึ่งภายในโครงข่ายการท่องเที่ยวชุมชนนครชุมประกอบด้วยวัดและโบราณสถาน ซึ่งประกอบด้วยวัดพระบรมธาตุ เจดีย์ผางาม วัดสว่างอารมณ์ วัดเจดีย์กลางทุ่ง วัดหนองยายช่วย วัดหนองลัง วัดหม่องกาเล วัดหนองพิกุล วัดซุ่มกอ และป้อมทุ่งเศรษฐี รวมถึงบ้านห้างสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยของชุมชนทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมชุมชนหลายแห่ง เช่น แหล่งเรียนรู้การทำพระเครื่อง การทำข้าวตอกอัดโบราณ การทำขนมห่อ การทำเมี่ยงชนิดต่าง ๆ เช่น เมี่ยงคำ เมี่ยงลาว เมี่ยงมะพร้าว ที่มีรากวัฒนธรรมของชนต่างถิ่นที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่นครชุม ที่สำคัญผลการสืบค้นทำให้ชาวบ้านในชุมชนหันมาตื่นตัวให้ความสนใจในพื้นที่เรื่องราวของบ้านห้างสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เคยรุ่งเรือง และเคยเป็นที่ทำงานของพะโป้ ต่อมาเป็นบริษัทป่าไม้ลำซำ รูปแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยไทยผสมตะวันตก ฝีมือละเอียดประณีต ซึ่งสร้างด้วยไม้สักเกือบทั้งหมด ปัจจุบันอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม จังหวัดกำแพงเพชรกับชาวนครชุมกำลังหาแนวทางร่วมอนุรักษ์ต่อไป ผลของการสืบค้นดังกล่าวได้นำมาเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักเดิมที่สำคัญของจังหวัดกำแพงเพชรคือ บ่อน้ำร้อนพระร่วง และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร การเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักเดิมดังกล่าว ทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่แก่สังคม

สำหรับแนวทางการพัฒนาทักษะความสามารถชุมชนที่ควรให้เกิดขึ้นคือ การพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในแนวราบ ภายใต้ความไว้วางใจต่อกันระหว่างภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว และภาคประชาชนในชุมชน ส่วนรูปแบบการวิจัยในลักษณะนี้ถือเป็นสหวิทยาการใหม่แนวทางหนึ่งที่น่าเอาความรู้ความเข้าใจด้านประชาสังคม ที่สำคัญเชิงยุทธศาสตร์ในปัจจุบัน มาสู่เรื่องการพัฒนาทักษะความสามารถแรงงานชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าในกระบวนการวิจัยแบบนี้ช่วยสร้างให้เกิดแนวคิดเครือข่ายและศักยภาพในการปฏิบัติในแนวทางใหม่ใน 22 หมู่บ้านที่เป็นประชาคมการท่องเที่ยวใน 2 จังหวัดได้อย่างน่าพอใจ

ABSTRACT

The purpose of this research were to develop the competency in tourism management of Nakornchum community network, Muang district, Kamphaengphet province, Bangkhlang ancient city community network, Sawankhalok district, Sukhothai province. Twenty two villages in Sukhothai and Kamphaengphet provinces with potential to participate in community – based tourism activities according to acceptable criteria were selected for investigation. Multiple – stepped fieldwork and mixed methodology were employed to collect data in addition to workshops and training with the two community networks and stakeholders. Two public forums were organized in the area of investigation to create social communication in local community. The research seeks common measures and approach in order to motivate the cooperation of competency development for community based tourism management that suitable for particular areas.

The research findings revealed the followings:

1. Three aspects of competency in tourism management that the community must be developed for the continued success in tourism management are: 1) competency in coordination and community – based tourism management; 2) competency in tourism development, planning and working according to plan for minimum negative impacts; and 3) competency in services.

2. The crucial factors in managing and maintaining community – based tourism were ecological, social and cultural capitals as well as certain aspects of human capital, e.g., friendliness and hospitality.

3. For the evaluation on the competency of tourism management training, it found that the trainees had a higher level of knowledge and understanding of tourism management. Also, they had a higher positive attitude towards community – based tourism management at significance level of 0.05. Furthermore, the community tourism network, who attended training session, passed all objectives of training program at significance level of 80 per cent. With regard to the tourist satisfaction evaluation, it found that the tourists had a high level of satisfaction which became strengths of service competency for both community networks. The services

were full of hospitality, warmth and human touch. The research also found weaknesses which were lack of skills in management and professional networking.

4. The results of e-commerce training project for Nakornchum community and Blangkhlang Ancient City, it found that the participants were able to apply their knowledge into practice and the level of satisfaction was high.

5. The result of tourism community network of Blangkhlang Ancient City which included tourist spots of 22 temples, street line along Wat Phra Ruang in the East and Sufficiency Economy Center of Bangkok District. The community based tourism network of Bangkok Ancient City also linked to Sawankhalok District of Sukhothai province which provide accommodation, restaurant, and other facilities For Nakornchum community there were many historical attractions and natural spots. It also had a variety of distinctive local cuisine. Therefore, Nakornchum community had potential to serve the tourists because of its attractions, restaurants, accommodation and facilities. The tourism network in this community consisted of 10 historical temples and ancient temples, Nakornchum Retro Market, San Jao Pho Suea (Shrine), Baan Hang King Rama V (Rama V's Summer House), Phra Ruang Hotspring and Kamphaeng Phet Historical Park.

The community-based tourism is the cultural heritage learning centre, such as; the Buddha amulet learning centre, ancient compressed rice making, dessert wrapped making and other local delicacies which had root from other culture that came to settle in Nakornchum. The result of this findings had motivate local community to be interested in finding out more about Baan Hang King Rama V (Rama V's Summer House) which used to be the working place of Pha Pho, later the wood factory of Lam Sam family. The teak wood Thai - Western contemporary architectural style with fine craftsmanship is in degraded condition today, Kampeangphet province and Nakornchum residents are finding ways to conserve it. The findings are being linked with the existing destinations that are of important to Kampeangphet province, such as, Phra Ruang Hotspring and Kamphaeng Phet Historical Park which connect the community-based tourist destinations with the existing destinations; therefore it creates a new alternative tourism for the society.

It is recommended that the guidelines to develop competency for the community include the development of horizontal collaborative scheme under mutual trust among state, private and public sectors. It was noted from this investigation that community – based tourism management was a multi-disciplinary approach that use the knowledge of understanding of the society which is an important factor strategically towards the competency of local community for tourism management. This type of research process initiates the new approach of networking and ability to work in 22 villages which satisfy the tourism community of both provinces.